

УДК 78.03
ББК 85.318.8

Глушук Тетяна

ДИТЯЧА ФОРТЕПІАННА ШКОЛА ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА

У статті висвітлюються питання наукових розробок у галузі музичного виконавства в контексті визначення найбільш актуальних напрямів дослідження дитячої фортепіанної школи.

Ключові слова: музичне виконавство, дитяча фортепіанна школа, теорія музичного виконавства, виконавська практика, музична педагогіка.

Науковий розвиток вітчизняного теоретичного мистецтвознавства нерозривно пов'язаний не лише з осмисленням історії музики, композиторської творчості, а й з історією музичної виконавської практики, адже без еволюційних процесів у виконавстві неможливо уявити картину розвитку власне музичного мистецтва. Функціонування музичного виконавства впливає на розвиток композиторської творчості, яка має пріоритет як об'єкт теоретичних досліджень мистецтвознавства.

Аналіз наявних наукових та науково-методичних джерел дає підстави констатувати, що українське мистецтвознавство в галузі дослідження питань музичного виконавства вже має багатий науковий доробок. Друга половина ХХ століття постає як етап становлення комплексної наукової думки в галузі музичного виконавства, предметом якої є теорія, історія та методика виконавського мистецтва. Одночасно слід додати, що здобутки й надбання українського мистецтвознавства, що стосуються дитячої фортепіанної школи зокрема та виконавства взагалі, містяться в численних статтях, методичних посібниках, окремих дисертаційних дослідженнях тощо. Цілісний аналіз процесів еволюції фортепіанного мистецтва у вітчизняній літературі практично відсутній. Тому для вирішення проблем наукової систематизації та аналізу літературних джерел, присвячених дитячій фортепіанній школі, необхідно вийти за межі власне дитячого виконавства, а дослідження його з використанням теоретичних напрацювань таких дисциплін, як теорія та історія музичного виконавства, мистецтвознавство, музична педагогіка, психологія, культурологія, філософія, соціологія культури, музична соціологія тощо.

Виконавська практика в процесі свого розвитку висувала різноманітні питання щодо відтворення музичного тексту засобами виконавської майстерності. Остання третина ХХ сторіччя, коли актуальності набувають питання інтерпретації музичного твору, характеризується великою зацікавленістю проблемами музичного виконавства. Безумовно, інтерпретація має бути об'єктом пильної уваги дослідників, адже ця проблематика поєднує зусилля філософів, теоретиків та практиків. Однак "музичне виконавство" як галузь теоретичних узагальнень типу творчої діяльності музиканта значно ширше.

Метою статті є визначення найбільш актуальних та малодосліджуваних напрямів дитячої фортепіанної школи на основі узагальнюючого аналізу наукової літератури.

Аналіз наукових досліджень останніх десятиліть в українському мистецтвознавстві (докторські, кандидатські дисертації, монографії, тематичні збірники, доповіді на відповідних конференціях та ін.), дає підстави стверджувати, що прірва між історико-теоретичним музикознавством та дослідженнями музичного виконавства вже долається вітчизняними науковцями. Підтвердженням свідчать найбільш показові нижчезазначені науково-теоретичні факти.

Наприкінці ХХ сторіччя в Україні було створено низку постійних видань, присвячених саме музично-виконавській проблематиці, а саме тематичні збірники статей "Музичне виконавство", в яких дослідники усіх регіонів країни, а також науковці з-за кордону презентували яскраві ідеї, переконливі концепції, відповідно до наукового завдання видання: розробка теорії виконавського мистецтва на ґрунті досліджень з історії виконавської майстерності, методики, музичної педагогіки, теорії виконавського стилю, інтерпретації. Оптимальність палітри рубрикацій, яка охоплює всі грані музично-виконавського мистецтва (історії і теорії музичного виконавства та інструментарію, культурологічних проблем композиторської і виконавської творчості, інтерпретаційних аспектів музично-виконавського мистецтва, семантики музичного твору, сучасних проблем музичної педагогіки, виконавства на окремих інструментах, ін.), сприяла прагненню до об'єднання зусиль дослідників різних спрямувань у вирішенні найактуальніших проблем вико-

навського мистецтва – від методологічного до практичного. Наприклад, рубрика “Музичне виконавство на рубежі століть”, яка, говорячи словами головного редактора нової серії наукових збірників академіка О.Тимошенка, “узагальнюючи найвидатніші здобутки вітчизняного музичного мистецтва, його історії, що висвітлюється в публікаціях, сягаючи в глибини тисячоліть і відтворюючи цілісність історії життя українського народу та безперервність розвитку його культури, надбання національної музичної освіти, теорії виконавського мистецтва, не лише актуальна напередодні вступу людства в нове тисячоліття, а й має велике виховне значення для талановитої молоді, якій доведеться будувати власну незалежну Україну в майбутньому” [4].

Сучасні дослідження дисертаційного фонду в галузі теорії музичного виконавства спрямовані, зокрема, на вирішення проблем виконавської практики певної музично-виконавської спеціалізації, на ґрунті якої виникає спроба наукового аналізу, осмислення, теоретичного обґрунтування досвіду із залученням прогресивних методик дослідження. Прикладом є роботи таких українських музикознавців, виконавців, викладачів, як Ю.Некрасов, Л.Опарик, І.Польська, В.Колоней, С.Копилова, Н.Зимогляд, Ж.Хурсіна, які презентують мистецтвознавчі дослідження в галузі фортепіанного виконавства; М.Давидов, його учні й послідовники, які досліджують методично-теоретичну базу сучасного українського “баянознавства”; В.Апатський та представники його школи, що активно розробляють питання акустичної природи, нетрадиційних засобів сучасного виконавства на духових музичних інструментах; А.Лашенко, який пропонує новаторські принципи дослідження хорового мистецтва, а також наукові напрацювання таких відомих українських музикантів, як В.Білоус, П.Круль, М.Колесса, В.Рожок, Н.Ременяк, інші.

Пріоритетним напрямом досліджень можна вважати галузь теорії виконавського мистецтва, яка пов'язана з аналізом закономірностей художнього мислення музиканта. Саме тут збігаються зацікавлення всіх учасників цього типу діяльності: композитора, виконавця, слухача, викладача, музикознавця. Діапазон досліджень цього напрямку досить великий. Так, проблематика процесу інтерпретації музичного твору, творчого побудування музичної образності висвітлюються в наукових працях В.Москаленка, Є.Губенко, О.Маркової; теорія артикуляції у зв'язку з мелодійно-мовними, моторними, сонорними типами інтонування та їх проявами в інструментальному виконавстві розглядається в наукових розвідках О.Сокола, І.Юджіна-Ріпуна; дослідження, які охоплюють значну кількість питань щодо стилю, творчих засад, художньо-виражальних аспектів, належать таким авторам, як Б.Деменко (розглядає темпоритм як системне явище), Л.Касьяненко (питання семантики музично-виконавської фактури), І.Ботвінова (проблеми символіки в образному полі вокального циклу), В.Белікова (музичне виконавство як вид художньо-творчої діяльності); О.Катрич (музично-виконавське стилетворення та значення музично-виконавського архетипу в розумінні явищ музичного виконавства); В.Білоус, Ю.Некрасов (формування виконавської художньої майстерності), а також праці А.Бірмак, Н.Гребенюк, О.Лисенко, Н.Жайворонюк та інші.

Широким спектром досліджень у галузі музичного виконавства, зокрема фортепіанного, представлений педагогічний вектор. Так, питання вдосконалення виконавського апарату музиканта та їх вирішення пропонуються в працях О.Андрейко, О.Джури, Л.Котової, В.Крицького, Т.Макарової, М.Матковської, Р.Савицького, Г.Сайк, О.Склярюва, М.Чернявської, Ю.Гарчинської, О.Щолокової, Н.Юзюк, Т.Юник, питаннями педагогічних чинників виховання культури музиканта займались О.Олексюк, Г.Падалка, О.Рудницька; виявленням інтересу до музичного виконавства у підлітків – С.Жуков, Т.Кротова, Л.Кузьмінська; музично-естетичним вихованням та формуванням особистості засобами музичного мистецтва – А.Козир, І.Ляшенко, Н.Масленникова, Л.Масол, О.Михайличенко, О.Олійник, Я.Пономаренко, Б.Притула, О.Ростовський, І.Стотика, Т.Турчин, С.Уланова, Т.Шевчук, Л.Шеремет, Н.Фоломєєва, Т.Фурсенко; розвитком творчих здібностей музиканта-виконавця та здатністю до творчої активізації – М.Алейников, М.Демчишин, А.Душний, Н.Жукова, А.Король, А.Муха, В.Рагозіна, К.Стецюк, В.Шульгіна, Т.Юшко; психолого-педагогічними особливостями музичного сприйняття та музичного мислення – Ю.Бай, М.Білецька, О.Бурська, Н.Гузій, Є.Йоркіна, О.Єременко, Л.Литвинова, О.Мороз, Г.Побережна, С.Науменко, Я.Пономаренко, О.Прудникова, Н.Тихомирова, П.Скляр, Г.Швидків та інші.

Аналіз літератури свідчить, що, незважаючи на дуже велику кількість наукових досліджень у галузі музично-педагогічної проблематики, питання закономірностей розвитку дитячої фортепіанної школи України, як цілісного явища соціокультурного простору, залишаються

недостатньо висвітленими. Зокрема, на часі є вивчення соціально-психологічних особливостей самоактуалізації особистості засобами спілкування з академічним музичним мистецтвом, вивчення аспекту розвитку інфраструктури дитячих музичних закладів у сучасних умовах державотворення, організаційно-методичної політики в контексті культурологічного спрямування дитячої фортепіанної освіти вітчизняними дослідниками окремо не розглядалось і не було предметом спеціального наукового дослідження. Сучасні наукові надбання в галузі фортепіанної педагогіки, музичної психології, музично-естетичного виховання, а також теорії та історії музичного виконавства свідчать про вивчення лише окремих складових даної проблематики.

Актуальними та недостатньо висвітленими залишаються напрями досліджень у галузі української музичної освіти та її трансформації в умовах сьогодення. Зокрема, дослідниками акцентується увага на таких проблемах, як організація та методика проведення вступних іспитів до музичних шкіл (Ю.Полянський); система оцінювання результатів музичної освіти школярів (М.Семко), аналізується зміст та організація музичної освіти в Україні (С.Волков, Т.Танько, І.Полякова, Н.Гуральник); проблеми гуманізації та гуманітаризації мистецької освіти (Л.Тарапата-Більченко, І.Ляшенко, І.Зязюн, О.Тимошенко).

Малодослідженими є проблеми оновлення педагогічного фортепіанного репертуару дитячих музичних навчальних закладів. Ураховуючи реалії сьогодення, коли першочерговим завданням є відтворення та збереження надбань національної музичної культури, саме перегляд репертуарної політики дитячих музичних закладів постає особливо актуальним. Причин безліч: повертається із забуття вітчизняна композиторська спадщина; одночасно сучасна українська фортепіанна музика презентує нові жанро-стильові цікаві композиторські розробки, у тому числі й для педагогічного репертуару; нарешті, програми й умови міжнародних музичних конкурсів та фестивалів, які активно проводяться в Україні, включають обов'язкове виконання творів українських композиторів. До речі, іноземні музиканти із задоволенням їх виконують. Справедливо додати, що окремі статті все ж таки свідчать про зацікавленість питаннями українського фортепіанного репертуару, зокрема й нині актуальними є праці радянських музикознавців, які узагальнюють фортепіанну композиторську творчість для дітей (Ю.Вахранев, Б.Милич, О.Олійник, В.Клин). Серед сучасників – це А.Булкін, Н.Ревенко, І.Цурканенко, С.Федюра, О.Фрайт.

Успішна активізація музично-виконавської конкурсної практики в Україні на межі століть теж спонукає до вивчення особливостей функціонування конкурсів у контексті розвитку вітчизняної музичної культури. Оптимістичним є той факт, що музичні фестивалі, які набули паралельного поряд із конкурсами розповсюдження в часи незалежності, українськими науковцями вже досліджуються. Зокрема, дисертації: М.Швед “Тенденції розвитку міжнародних фестивалів сучасної музики в Україні на новому етапі (1990–2005 рр.)”; С.Зуєв “Сучасний культурний простір та семіотика музичного фестивалю (на матеріалах Харкова)”. Безпосередньо про музичні конкурси піаністів, зокрема фортепіанні, і музичні фестивалі існує багато відгуків та публікацій у періодичних виданнях, які переважно дають оцінку виконавській майстерності певних учасників змагань, однак майже не розглядають їх як явище в загальнокультурному контексті. Змістовна праця, яка демонструє ставлення сучасних мистецтвознавців до музичних конкурсів піаністів – це “Дайджест Міжнародного конкурсу пам’яті Володимира Горовиця”. У цій праці зібрано велику кількість статей та висловлювань, що дають загальну оцінку музичним виконавським конкурсам, зокрема конкурсу пам’яті В.Горовиця. Розширюючи думки музичної критики, особлива зацікавленість вбачається в соціокультурній актуальності конкурсно-фестивального руху, адже даний вид музичної практики є публічним, а тому деякою мірою виховує слухача, прилучає до високого мистецтва, орієнтуючи на ідеали добра і краси.

Узагалі, соціологічні аспекти музичного мистецтва визначають ще один із прогресивних напрямів наукових досліджень, адже такий підхід дає змогу вийти за межі суто мистецтвознавчих та педагогічних проблем музичного виконавства, досліджувати в контексті наукових позицій філософії та естетики. Слід зазначити, що напрям соціології музики не новий для української науки, такі дослідження вже здійснюються, переважно соціологами. Зокрема, О.Семашко, Б.Слющинський, Л.Черкашина досліджують становлення та особливості розвитку соціології музики в Україні; В.Дряпіка, З.Ластовецька, О.Середюк, С.Тимченко, М.Федоров, Ю.Юцевич – соціальне виховання молоді засобами музики. Актуальність таких досліджень спонукає в даній праці акцентувати саме на питаннях соціалізації особистості, причетної до фортепіанного вико-

навства, тобто виявити соціально-психологічні особливості творчої самоактуалізації юного піаніста.

Отже, узагальнюючи вищезазначений аналіз наукової літератури, виникають підстави для визначення найбільш актуальних напрямів дослідження дитячої фортепіанної школи, а саме:

- дитяче фортепіанне виконавство в системі теорії та історії музичного виконавства;
- мистецтвознавчі, а не лише педагогічні, аспекти формування виконавської майстерності юного піаніста;
- тенденції розвитку української фортепіанної школи на тлі соціокультурних перетворень;
- соціально-психологічні аспекти дитячої фортепіанної творчості;
- культурологічні засади дитячої фортепіанної освіти;
- проблематика оновлення фортепіанного педагогічного репертуару;
- особливості функціонування сучасних дитячих конкурсів та фестивалів.

Таким чином, дослідження закономірностей розвитку та функціонування дитячої фортепіанної школи відкривають нову сторінку для наукових пошуків та інтересів у галузі теоретичного “виконавчого” мистецтвознавства, адже, якщо проаналізувати всі значні перетворення в музичному мистецтві (виникнення нового творчого напрямку, жанру, композиторської техніки, музичного інструментарію тощо), стає очевидним факт, що вони безпосередньо пов’язані й виявлялись у музично-виконавській практиці.

1. Лисенко О.В. Музичне виконавство як системне утворення // Мова і культура. – К., 2002. – Вип.4. – Т.1. – Ч.2: Філософія мови і культури. – С.150–156.
2. Міжнародний конкурс молодих піаністів пам’яті Володимира Горовиця (1995–2005 рр.): Дайджест. – К.: Міжнародний благодійний фонд конкурсу Володимира Горовиця, 2004. – 168 с.
3. Рошина Т. Минуле і сьогодення київської фортепіанної школи в контексті вітчизняної музичної культури // Київське музикознавство: Збірник статей. – К., 2001. – Вип.6. – С.178–189.
4. Тимошенко О.С. Вступне слово до збірника “Музичне виконавство” // Науковий вісник НМАУ ім. П.І.Чайковського. – К., 2000. – С.4.
5. Шульгіна В.Д. Музична україніка: інформаційний і національно-освітній простір: Автореф. дис. ... док. мистецтвознавства: 17.00.01 / НМАУ. – К., 2002. – 41 с.

The article covers issues related to new scientific research in the field of musical performance within the context of determination of the most up-to-date research trends of a child piano school.

Key words: music performance, child piano school, music performance theory, performance practice, musical pedagogics.

УДК 786.2:78.053.2

ББК 85.318.8

Ірина Новосядла

СУЧАСНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДИТЯЧОГО ПЕДАГОГІЧНОГО РЕПЕРТУАРУ В УКРАЇНСЬКОМУ ФОРТЕПІАННОМУ МИСТЕЦТВІ

У статті розглядаються засади формування педагогічного репертуару для дітей на сучасному етапі розвитку музичної освіти в Україні, відстежується специфіка музичної творчості для дітей, аргументується доцільність поділу “дитячої аудиторії” на три вікові групи. Автором публікації аналізуються нотні видання українських фортепіанних творів для дітей останнього десятиліття.

Ключові слова: дитячий педагогічний репертуар, фортепіанне мистецтво, музична освіта, специфіка дитячої музики.

Керівним принципом фортепіанної педагогіки є виховання учнів на основі повноцінного художнього репертуару. Сучасний етап гри на фортепіано, поруч із засвоєнням набутих світової фортепіанної літератури, вимагає посиленої уваги педагогів до використання в навчальному репертуарі творів українських композиторів.